DIGITAL SOUTH CAUCASUS COLLECTION

This pdf is a file in the Digital South Caucasus Collection (DSCC), a collection in the Ancient World Digital Library (AWDL) hosted by the Institute for the Study of the Ancient World Library at New York University.

- Creator: Jorbenadze, B. / ჯორბენაძე, ბ. / Джорбенадзе, Б.
- Title: Materials of late bronze- early iron age from Iorl valley / გვიანბრინჯაო - ადრე რკინის მასალები ივრის ხეობიდან / Материали познебронзогого-раннежелезного периодов из Иорского ушелья
- Publication Date: 1992
- Publisher: Georgian National Academy of Sciences, GNM Archaeological Center
- Place of Publication: Tbilisi
- Collection: Digital South Caucasus Collection
- Collection ID: dscc_5ef9b6ff85

About

The Digital South Caucasus Collection (DSCC) is a collection in the Ancient World Digital Library (AWDL), a project of the Library of the Institute for the Study of the Ancient World (ISAW) at New York University in cooperation with the Georgian National Museum and the Institute of Archaeology and Ethnography in the National Academy of Sciences of the Republic of Armenia. AWDL's mission is to identify, collect, curate, and provide access to a broad range of scholarly materials relevant to the study of the ancient world. The ISAW library is responsible for curating the collection, clearing the rights as needed, preserving the digital copies in NYU's Faculty Digital Archive, creating high-quality metadata in order to maximize discoverability, and making the works accessible to the general scholarly public.

Rights

The Georgian National Museum has granted permission to the Institute for the Study of the Ancient World of New York University to publish this material electronically in the Digital South Caucasus Collection (DSCC). We are making such material available on a noncommercial basis for research and educational purposes, in an effort to expand access to thinly-held and/or out-of-print material related to the study of the ancient world to the widest possible audience. If you wish to use copyrighted material from this site for purposes beyond those in accordance with fair use (Title 17 U.S.C. Section 107), you must obtain permission from The Georgian National Museum. We respect the intellectual property rights of others. If you believe that you own the copyright to the material made available on this site, please see our takedown policy: http://dcaa.hosting.nyu.edu/dscc/takedown-notice.

საქართველოს რესპუბლიკის მეცნიერებათა აკადემია
არქეოლოგიური კვლევის ცენტრი

პრეპრინტი

ბესარიონ ჯორბენაძე, გიორგი გოგოჭური

გვიანბრინჯაო-ადრერკინის ხანის მასალები ივრის ხეობიდან

თბილისი — 1992

VE
097

გვიანბრინჯაო-აღრერკინის ხანის ნასახლარი ივრის ხეობაში

ალსანიან ჯირბენაძე, ბოლო ბოლოკანი
არქეოლოგიური კვლევის ცენტრი

ივრის ხეობის ისტორიული წარსული დიდი ხანია იპყრობს მკვლევართა ყურადღებას. მისი ძეგლები მოიკვლევა და შეისწავლება მრავალი მეცნიერების მიერ. ბოლო დროს ხიდეზეთ ორიგინალი ისტორიულ-ეთნოგრაფიული და არქეოლოგიური ექსპედიცია, რომლის შედეგად გამოვლინდა ახალი ძეგლები და ნაწილ მიეძღვნა სათანადო ჰიპოთეზები /13, გვ. 6-16/.

1950-1952 წწ. ივრის ხეობაში წარმოებდა ივ. ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიის ინსტიტუტის და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიულ-არქეოლოგიური ექსპედიცია (ხელმძღვანელი აკად. ნ. ბერძენიშვილი, გამცრების ხელმძღვანელი უფროსი მეცნიერი თამაზ ბერიძე, გ. ხინთაბიძე). ექსპედიციამ, გარდა უჯარმის გამცრებისა, ივრის ხეობაში და მის მიმდებარე ტერიტორიაზე მოაკვლია საძალმდენელო საფლავები /6, გვ. 107-269; 8, გვ. 11-12; 9/.

დაბლოკვების დროს გამოვლენილი ძეგლებიდან აღსანიშნავია 1950 წ. ივრის მეორე ხიდში ს. ჯიჯოეთის მიდამოებში (თიანეთის რ-ში) აღმოჩენილი გვიანბრინჯაო-აღრერკინის და ადრეფეოდალური ხანის სამარხები /7; 10, გვ. 10-16; 12, გვ. 160-161/. აქედან მოპოვებული ნასახლარი ან გამოსაყენებელია გ. ლომთათიძეს გადასცა სტატიის ერთ-ერთ ავტორს (ა. ჯირბენაძეს), რომელიც წარმოადგენდა ამ რეგიონის არქეოლოგიური ძეგლების შესწავლას.* ს. ჯიჯოეთის ჰიპოსტილიის VI-VII სს. სამარიოლების ინვენტარი გამოქვეყნებულია /13, გვ. 67-79, ტაბ. XVIII, 3, 4/, ხოლო ადრეული აღმოჩენის ნივთები ნაწილობრივ არის შესული სამეცნიერო მიმოქცევაში /10, გვ. 10-15; 14, გვ. 127; 15, გვ. 25; 16, გვ. 69; 17, გვ. 106-107; 18, გვ. 193/.

ივრის ხეობაში, შენდგომ ხიდებში მიკვლეული ძეგლებია-ციხეებისა, აღმოჩენილია გვიანბრინჯაოს ხანის ძეგლები (4; 11, გვ. 154-170; 12, გვ. 14[illegible]-162; 20, გვ. 17; 21, გვ. 31), რომლებიც საფუძველებას იძლევიან ამბობ-

---

* ამჟამად ნასახლარი იწოდება არქეოლოგიური კვლევის ცენტრის ადმინისტრაციულ საქართველოს ტაბანეთის არქეოლოგიური ექსპედიციის მაჩაბელ ფონდში.

რად წარმოეიდგინოთ იმდროინდელი მოსახლეობის ყოფა და კულტურა. ამიტომ ნიმანშეწონილად ჩავთვალეთ ეგრი სრულყოფილად და სამანადო ილუსტრაციებით გამოვაქვეყნოთ ორნიცი ულის წინათ მოპოვებული არქეოლოგიური მასალები.* მოუმზადებელს, რომ გ. ლომთათიძე მაი მნიშვნელობაზე ჯერ კიდევ 1950 წელს შეუფასებდა /5, გვ. 152/.

ბრონზის ხანის ანუ ადრე კიდის ხანის, იგივე კოლაფელის ხანის მარხვებია ნაპირას მეწყვრის დროს გაფლეთილდა ძლიერ დაზიანებული ორნოსანაირები, რომლებიც ფეიდროდ ყოფილან ნიჯრილი. ორნოსამარხებს თავზე ედგა ქვიქვის ნიგრდილი ქუთხოვანი ქვები. ჩონჩხები გვერდზე მწოლიარე, მოკუნტული იყვნენ, ხოლო დანტრიბა აღმოსავლეთიდან-დასავლეთისაკენ. დაფიქსირებულია სამარხების ორ სარიგად განლაგება. სადაზვერვო თხრისას გამოვლენილი ნივთები და ფენიხვევილი ბოსაპრეკარი შემდეგნაირად არის გაანაწილებული.

სამარხი N 1 (სტრ. I, II): ბახვილის ტარი N 1 - ბრინჯაოსი, წარმოადგენს მოლიანადსახეული ე. წ. "კახური" ტიპის ბახვილის ტარის ნაწილს. ტარის ბედა ნაწილი დაზიანებულია, ქვედა ნაწილს ტოლფერდა სამკუთხედად ამოჭრილი 13 ეანჯრისგან შედგენილი მოკრივი შენოუყვება. ტარის ყელი შემკულია რელიეფური წერტილებისაგან შექმნილი მოკრივებით და რელიეფური ხაზების სარტყელით. ტარი შუაზეზე შევიწროებულია, ქუდისკენ გაფართოებული. ყელის ერთ ადგილებულია სამსხმელო თიხით. ქუდის დმ - 3,6 სმ, ტარის შუაზეის დმ - 1,9 სმ.

ბეჭედი N 2 - ბრინჯაოსი, დანჭადებულია ბრტყელი, ოდნავ ოვალურგანიკვეთიანი ნავთულისაგან, ბოლოებგახსნილი. ბეჭდის დმ - 1,4 სმ, ნავთულის დმ - 0,3 სმ.

ნახატი N 3 - ბრინჯაისი, ე. წ. "თავჩაბრუნებული" ფორნის. დამზადებულია ბრგვალგანიკვეთიანი წვრილი ნავთულისაგან. სიგრძე - 9,4 სმ, ნავთულის დმ - 0,1 სმ.

ფეხსაცმლის ნაკეთები N 4 - თიხის, ბოსაცრისფრო, ზედაპირზე შენიუყვება მცირეოდენ კონცენტრული ლარები. დანჭადებულია წვრილქვიშამინარევიანი თიხისაგან. კეცი ბეისე და არათანაბარი სისქის.

ფეხსაცმლის ჰირ-გვერდის ნაკეთი N 6 - თიხის, ბოსაცრისფრო-ნოაგურისფერი, ბრგვალგამოიანი. ჰირს ქვეშით ფეხსაცმლის შენოსდევს რელიეფური ხაზი, რომელზედაც ირიბი ნაჭდევებია დატანილი. თიხა შეიცავს ქვიშისა და კირის მინარევებს. კეცის სისქე - 0,4 სმ.

---

* ნასალა ჩახატა კ. არაგულმა, ტაბულები გადაიღო ვ. ასტახოვმა.

ჭურჭლის ყური № 7 – თიხის, მოშავო-მონაცრისფრო, თითქმის ოთხკუთხედგანივკვეთიანი. დამზადებულია ფიქალისქვიშა-მინარევიანი თიხისაგან. სიმაღლე – 11,7 სმ, დმ – 2,5 სმ.

ჭურჭლის გვერდის ნატეხი № 8 – თიხის, ხასიათდება შავი ზედაპირითა და აგურისფერი შიდაპირით. ნატეხი შემკულია რელიეფური ხაზით, რომელიც ირიბი ნაჭდევებით არის დაკეჩნილი. თიხა შეიცავს ფიქალისა და კირის მინარევებს. კეცი არათანაბარი სისქის.

ჭურჭლის პირის ნატეხი № 9 – თიხის, მონაცრისფრო, გარეთკენ გადმოკეცილი ბაკოთი, პირგადაშლილი. თიხა სილამინარევიანი.

ჭურჭლის პირ-გვერდის ნატეხი № 9^1 – თიხის, მონაცრისფრო, მრგვალბაკოიანი, პირგადაშლილი. ჭურჭლის ნატეხს პირის ქვემოთ გარედან შემოსდევს ორი კონცენტრული ხაზი. თიხა ფიქალისქვიშამინარევიანი. კეცის სისქე – 0,5 სმ.

სამარხი № 2 (სურ. I, II): ქოთნის პირ-გვერდის ნატეხები № 21 – თიხის, აღდგენილი, მონაცრისფრო-მოაგურისფრო, მრგვალბაკოიანი, სწორკედლიანი. პირთან გარედან გარსშემოუყვება სამი ღარი. თიხა შეიცავს ფიქალის კენჭებს. კეცის სისქე – 0,5 სმ.

ჭურჭლის ყური № 21^1 – თიხის, მონაცრისფრო-მოაგურისფრო, ოთხკუთხაგანივკვეთიანი. დამზადებულია კარგად განლექილი თიხისაგან. სიმაღლე – 3,00 სმ, სიგრძე – 1,3 სმ, სისქე – 0,6 სმ.

შუბისპირი № 22 – ბრინჯაოსი, მასრაშეკრული. მასრაზე ორი რელიეფური რგოლით, მათ შორის სამაგრე ნახვრეტით, ფოთლისებური პირით, ნხრებდაქანებული. წვერი მომრგვალებულია. მასრაში ჩარჩენილია ხის ტარის ნაშთი. შუბისპირის მთლიანი სიგრძე – 13,6 სმ; მასრის სიგრძე – 6,2 სმ, პირის სიგანე – 3 სმ, მასრის დმ – 1,5 სმ, პირის სიგრძე – 7,2 სმ.

ფინჯანი № 23 – თიხის, მონაცრისფრო, აღდგენილი, თითქმის სწორკედლიანი. პირის სიახლოვესა და შუაწელზე მიძერწილი აქვს ბრტყელგანივკვეთიანი ზოომორფული ყური. პირთან გარედან შემოუყვება სამი ღარი. ბრტყელძირიანი. თიხა წვრილქვიშამინარევიანია. სიმაღლე – 6,4 სმ, პირის დმ – 7,0 სმ, მუცლის დმ – 8,0 სმ, ძირის დმ – 6,9 სმ. ყურის სიმაღლე – 4,2 სმ, სიგანე – 1,2 სმ, სისქე – 0,5 სმ.

ჭურჭლის გვერდის ნატეხები № 28 – თიხის, მონაცრისფრო ზედა და შიდაპირით. ჭურჭლის მხრები შემკული ყოფილა ორი კონცენტრული ღარით. თიხა წვრილქვიშამინარევიანია. კეცის სისქე – 0,5 სმ.

ფეიქლის ყელ-გვერდის ნაჭერი N 28[1] - თიხის, ბონაკრისული ზედაპირიანი. ფოთლოვანი ყური ოთხკუთხედგანივკვეთიანია. თიხა ფვრიალენწვებინარევიანი. ყურის სიმაღლე - 5,8 სმ, სიგანე - 1,5 სმ, სისქე - 0,6 სმ.

საბარხი N 0(სურ. II):* ჯაფვი N 10 - ბრინჯაოსი, დამზადებულია ნახევრად ბავშვისაგან გაკეთებული თავგასხნილი რგოლების ერთიანეობრივ გადაბმით. სიგრძე - 1,19 სმ, ბავშვის დმ - 0,4 სმ.

ნახვევის ტარი N 11 - ბრინჯაოსი, ე.წ. "კახური" ტიპის. ტარის ქუდი დაკანჭულია 14 ცალი ტოლფერდა სამკუთხედით. ქუდის ზედა ფანჯარა ჯვარედინი ტიხარით ოთხ ნაწილად არის გაყოფილი. ტიხრის წვერში ამოს კოპი. ქუდი ახლოდ ოდნავ არის გადაზომილი ტარზე. ტარი შუაწელში ვიწროვდება, თავსა და ბოლოში გაფართოებულია. ტარის შუაწელი შეკეთილია ორ-ორნა რელიეფური ხაზს შორის ჩასმული რელიეფური სპირალებისაგან შექმნილი სარტყლით. ნახვევის ტარზე რელიეფური წერტილებით შექმნილია ნყვილი რომბი, რომლებიც ერთიანეობრივისგან გაყოფილია ზევიდან ქვევით მიმართული წერტილოვანი რელიეფური ხაზებით. ეს ხაზები მთავრდება რელიეფური დედალი ფუტრებით. თვით რომბებიც შუაზეა გაყოფილი ზევიდან ვადისკენ წერტილოვანი ხაზებით. ნხრები შემკულია ნაკაწრი, ერთიანეობრივ გადაბმული სპირალებით. ნხრები ტარის ყელთან და ფუძესთან თიხის ამოწეულია, შუაში კი ოდნავ ჩაწეული-ჩაზნექილი. ნახვევის ხვალ პირზე ოდნავ არის გადმოფარებული. ტარის საერთო სიგრძე - 10,1 სმ, ქუდის სიმაღლე - 2,6 სმ, ქუდის დმ - 3,0 სმ, ტარის ყელის სიგრძე - 7,1 სმ, ტარის საერთო სიგრძე - 8,4 სმ.

შენთხვევითი მონაკოვარი (სურ. II): წუბისპირი N 12** - ბრინჯაოსი, ბასრანაჭრული, რომელზედაც ორი რელიეფური რგვლია. ნათ შორის მოთავსებულია სამანჭვლი ნახვრეტი. ნასრა ოვალურგანივკვეთიანია. წუბისპირს გრეხილი და ზევრი მოვრილი აქვს. წუბისპირის ახლანდელი სიგრძე - 22 სმ, ბასრის განივი დმ - 1,9 სმ, ბაღლინი დმ - 1,7 სმ.

რგოლი N 33 - ბრინჯაოსი, დამზადებულია ნრგვალგანივკვეთიანი ბავშვისაგან, ბოლოებგასხნილი. რგოლის დმ - 1,9 სმ, ბავშვის დმ - 0,2 სმ.

---

* ნივთები, რომლებიც გადმოცემული იყო ჯ. ბოკვერაშვილის მიერ, პირობითად გაერთიანდნენ საბარხი N 0.

** ნაპოვნია ა. სულხანიშვილის მიერ.

ბეჭა № 34 - ბრინჯაოსი, დაბზადებულია ბრტყელგანივკვეთიანი, ოდნავ შესამჩნევი ქუდიანი მავთულისაგან. სიგრძე - 4,8 სმ, ხვეის დმ - 0,6 სმ.

ს. ვერონის (საგარეჯოს რ-ნი) ქვეშიდ, ყანებში, 1950 წელს ხვნისას დაგროვილა სიპი ქვეშ ნაწყობი საფარი, რომელშიც აღმოჩენილია ბრინჯაოს მახვილი, სამაჯურები და სხვა ნივთები.*

მახვილი № 26 - ბრინჯაოსი (სურ. 11), ე.წ. "ცალეული" ტიპის, წვეროტეხილი და ფუძეაბზარებული. ტარის ქუდი ოდნავ გაფაფის ტარის ყელზე. იგი დაფანჯრულია რვა ტოლფერდა სამკუთხედით. ზედა ბრტყელი ფანჯარა გაყოფილია ამოზნექილი ჯვრისებრი ეიხარით, რომლის შუაშიც ზის კოპი. ტარის ყელი შუაში შევიწროებულია, ქუდისკენ კი ფართოვდება. წელთან წედარებით ტარი გაფართოებულია ვადასთან. შუა ნაწილი ტარის ყელისა ანივსებულია სამსხნელო თიხით. ტარის შუაწელი შენკულია რელიეფურ ზოლებს შორის ჩასმული, რელიეფური სპირალებისაგან შედგენილი ორფა სარტყლისაგან. მახვილის ტარზე რელიეფური ნერგილებისაგან ნაქმნილი ხაზებით გამოყვანილია შყვილი რომბი. რომბების შუბების ადგილზე ზევიდან ქვევით მიემართება ჭერგილოვანი ხაზები, რომლებიც ვადის ორივე მხარეს ნოკავრდება რელიეფური დედალი დუგბისებრი ორნამენტით. თვით რომბებიც გაყოფილია ასევეთვე რელიეფური ნერგილოვანი ხაზებით. მახვილის ფხრები შეჩკულია ნაკაწრი, ერთიანეობეს გადაბმული ექვს-ექვსი სპირალით. ვადა პირზე ოდნავ არის გადმოფარებული.

პირი თანდათან ვიწროვდება წვეტისკენ. ვადიდან რამდენიმე სანტიმეტრის დაშორებით პირიე შეინიშნება ოდნავ შესამჩნევი ქედის არსებობა. პირი შენკულია ამოკაწვრით შექნილი შენდეგი ორნამენტული ფოტივებით. პირის ორივე მხარეზე დედალი დუგბის მსგავსი სამი ორნამენტია დატანილი. კიდური დუგბების ქვეშიდ ფალისებური ნაფდევებია, რომელთა ქვეშთაც მახვილის პირის გასწვრივ მიემართება ორ-ორი პარალელური ხაზი. მაგ შორის შუა დუგბის ქვეშიდ მოთავსებულია ორფა ფალური ხაზი, რომლის უღვაშებიც შემოხვეულია დუგბის ბოლოებს.** შენორჩენილი პირის სიგრძე - 29,2 სმ, ტარის სიმაღლე - 3,6 სმ, ქუდის დმ - 4,1 სმ, ტარის ყელის

---

* სამარხეული ნივთებიდან გადარჩა მარტო მახვილი, რომელიც ექსპედიციას გადასცა ლ. ჭინწარაულმა.

** მახვილის პირს ეს დეტალი ნაკაფიოდ არ ეტყობა და ამიტომაც მხატვარს მხედველობიდან გამორჩა.

სიგრძე – 7,9 სმ, ყელის სიგრძე – 8,8 სმ.

ჯიჯეთის ორმოსამარხები, როგორც ჩანს, საკმაოდ დაზიანებული იყო, ვინაიდან სამარხებიდან მომდინარე კერამიკული მასალა ძალიან ფრაგმენტულად არის წარმოდგენილი. გამონაკლისად შეიძლება ჩაითვალოს ორი მცირე ზომის თიხის ჭურჭელი, რომელთა აღდგენაც მოხერხდა (სურ. I. 21,23).

კერამიკული ნაწარმისათვის დამახასიათებელია მონაცრისფრო, მორუხო და მოაგურისფრო ზედაპირი, იშვიათად გვხვდება შავზედაპირიანი კერამიკა. ორნამენტული მოტივებიდან აღსანიშნავია ოდნავ შესამჩნევი რელიეფურ-კონცენტრული ხაზები და მასზე ირიბი ნაჭდევები, ვიწრო, მკრთალი კონცენტრული ღარები (სურ. I. 6,8,21,23,28). კერამიკის დიდი ნაწილი ხელით ნაძერწი ჩანს. განსაკუთრებით თვალშისაცემია თიხის ჭურჭლის ყურების ოთხკუთხა განივკვეთიანობა (სურ. I. 7,21[1],28[1]), პატარა ზომის სასმისების სწორკედლიანობა და აბსოლუტურად ბრტყელძირიანობა (სურ. I. 21,23). მსგავსი ნიშნები გვიანბრინჯაოს კერამიკისთვის დამახასიათებელი არ არის. ნიშანდობლივია აგრეთვე კეცში ქვიშის, განსაკუთრებით კი ფიქალის კენჭების სიმრავლე. ვფიქრობთ, ეს კერამიკის ადგილობრივ წარმოებაზე უნდა მიუთითებდეს, ვინაიდან ფიქალნარევიანი თიხები მთიან და მთისწინა ზოლში გვხვდება. ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, რომ კერამიკა ფრაგმენტულად არის წარმოდგენილი და იგი არ გამოგვადგება სამაროვნის ზუსტი თარიღის დასადგენად, მით უმეტეს, რომ თიხის ჭურჭლის ფრაგმენტები თავისებური ნიშნებით ხასიათდება.

ძვ. წ. II–I ათასწლეულების მიჯნაზე ალაზნის ზემო დინების რაიონში კერამიკულ მასალაში ახალი ფორმები ჩნდება, რაც უცხოა არა მარტო კახეთის გვიანბრინჯაოს ხანის კერამიკული ნაწარმისათვის, არამედ მთელი აღმოსავლეთ საქართველოს ძეგლებისთვისაც /17, გვ. 95/. არ არის გამორიცხული ივრის ზემო წელზეც იგივე მოვლენასთან გვქონდეს საქმე.

კერამიკის მიხედვით არ ხერხდება გათხრილი მასალების შედარებით კონკრეტული დათარიღება და ამიტომაც სამარხეული კომპლექსებისა თუ ცალკეული ნივთების თარიღის განსაზღვრისას ჩვენ ძირითადად ვეყრდნობით ბრინჯაოს ნაკეთობებს.

ბრინჯაოს ე. წ. "კახური" ტიპის მახვილი სამი ცალით არის წარმოდგენილი (სურ. II, 1,11,26). ამ იარაღის შესწავლისას ვსარგებლობთ კ. ფიცხელაურის მიერ შემუშავებული ტიპოლოგიურ-ქრონოლოგიური სქემით. ჩვენი საკვლევი მახვილები უნდა გაერთიანდეს მე-4 ქვეტიპში, აქედან N 1 ორმოსამარხში აღმოჩენილი მახვილის ტარი მე-4 ქვეტიპის მე-2 ჯგუფში.

ამ მახვილებისთვის დამახასიათებელია, სატევრების მსგავსად, ტარის ხორკლებით, ცვრებით შემკობა. ქუდი გადმოტარებულია ტარზე. ტარის ყელი შუაწელში ზოგჯერ ვიწროვდება. ქუდი მაღალი აქვს, წვერი მომრგვალებული /14, გვ. 123/. დანარჩენი ორი მახვილი უნდა მოთავსდეს მე-4 ქვეტიპის მე-3 ჯგუფის პირველ ვარიანტში. მახვილების ეს ჯგუფი ყველა წინა ქვეტიპიდან გამოირჩევა მდიდრული შემკულობით, ფორმებითა და პროპორციულობით. იარაღი ჩამოსხმულია ერთ ყალიბში /15, გვ. 64-65/. ამასთან ერთად, ამ ჯგუფის მახვილები და სატევრები გამოირჩევიან მცირე ზომებით /19, გვ. 122-123/.

რიგი მკვლევარები ივრის ხეობაში აღმოჩენილი არქეოლოგიური მასალის შესწავლისას სარგებლობდნენ გ. ლომთათიძის დღიურით, რისგანაც სამეცნიერო ლიტერატურაში ერთნაირი შეცდომა გაიპარა. ს. ვერონის მახვილის შესახებ გ. ლომთათიძე თავის საველე დღიურში წერს, რომ ვერონის მახვილი წვერკვეთილი ტიპისაა, მაგრამ წვერი არ შერჩენია /6, გვ. 140/. ვერონაში აღმოჩენილ მახვილს ეხება თავის სადისერტაციო ნაშრომში დ. მუსხელიშვილიც. იგი აღნიშნავს, რომ მახვილი ბოლოკვეთილი უნდა ყოფილიყო /10, გვ. 12/. ვერონულ მახვილს თავის ტიპოლოგიურ კლასიფიკაციაში ზუსტი ადგილი მიუჩინა კ. ფიცხელაურმა. მან იგი გააერთიანა მახვილების მე-4 ქვეტიპის მე-3 ჯგუფში /18, გვ. 193/. ამ ტიპის მახვილებიდან კი არცერთი არ არის ბოლოკვეთილი /14, გვ. 126/. წვერკვეთილი მახვილებისთვის დამახასიათებელი არ არის ქუდობა, ტარის შერწყმა ქუდთან, ზედა მრგვალი ფანჯრის ტისარზე კოპის არსებობა /14, გვ. 126/, მაშინ როდესაც ყველაფერი ეს ახასიათებს ვერონულ მახვილს.

ვერონული მახვილის წვერკვეთილობის საკითხი პირდაპირ კავშირშია მის თარიღთან, ვინაიდან ფორმაზე დამოკიდებულია ასაკი (წვერკვეთილი, წვერმომრგვალებული). სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოთქმული იყო მოსაზრება წვერკვეთილი, წვერმომრგვალებული და წვეტიან მახვილთა თანადროულობაზე /5, გვ. 130-131/. დღევანდელი მკვლევარების აზრით კი, წვერმომრგვალებული მახვილების ადრეულობა წვერკვეთილებთან შედარებით ეჭვს აღარ იწვევს. მსგავსი მახვილები თარიღდება ძვ. წ. XI-X სს-ით /1, გვ. 135-136; 3, გვ. 42; 14, გვ. 118/. რ. აბრამიშვილმა მოგვიანებით წვერმომრგვალებული მახვილები უფრო დააძველა და მათი ძვ. წ. XII ს-ის პირველი ნახევრით დათარიღება შესაძლებლად ჩათვალა /2, გვ. 325/.

დ. მუსხელიშვილი ს. ვერონისა და ს. ჯიჯეთის სამაროვნის N 0 ორმოსამარხში აღმოჩენილ მახვილებს ერთმანეთს ადარებს და წერს, რომ

ჯიჯეთური ბანვილის ტარი უფრო ფაქიზად და დაბვეწილად არის ნაკეთები, ვიდრე ვერონელისა /10, გვ. 12/. ჯიჯეთის ბანვილის ტარი ნაირე ზონისაა, განსხვავება მათ შორის არის ბოლოდ ტარის წუაწელის წენკობაში. ვერონელი ბანვილის ტარის ყელის წუაწელი წენკულია რელიეფური კონცენტრული ხაბეებით და მათ შორის ჩასხული სპირალებისაგან წარმენილი ორნაგი სარტყლით. ჯიჯეთურს კი ერთნაგი სარტყელი ანკობს (სურ. II, 11, 26).

ლ. ნესხელიშვილი ბანვილებს, მათი გავრცელების მიხედვით, საკვლევების მსგავსად, "ალბანელებს" უწოდებს. ნოდიანადსხმული ბანვილების არსებობას იგი დაახლოებით ძვ. წ. XI-IX სს. განსაზღვრავს. ჯიჯეთის საბარეგანს კი ზოგადად გვიანი ბრინჯაოს ხანით ათარიღებს /10, გვ. 13, 16/.

ვერონელი და ჯიჯეთური ბანვილების მსგავსი ბანვილები აღმოჩენილია ს. თეთრწყაროს საბარეგანზე /17, ტაბ. X-1, XII-1/. კ. ფიცხელაური IV_3 ჯგუფის ალბური ტიპის ბანვილებს თავდაპირველად ათარიღებდა ძვ. წ. XI-VIII სს, შემდეგში ახალი აღმოჩენების საფუძველზე კი უფრო დაამტკიცა ეს თარიღი - ძვ. წ. XI-X სს. /17, გვ. 106-107; 18, გვ. 193; 19, გვ. 122-123/. ბოლომოსრეგვალებული "ალბური" ტიპის სატევრები, რომლებიც აღმოჩნდა თრელის საბარეგანზე, დათარიღებულია ძვ. წ. XII ს. II ნახევრით /3, გვ. 142, ნახ. 62, სურ. 638/. ორივე ტალღური ხაზის უღვანებით დაბოლოება და მათი ფენადი ფუძის გარშემო გაწლაგება დამახასიათებელია ამ ქვეტიპის ბანვილების ორნამენტული მოტივებისათვის /14, გვ. 125/.

"ალბური" ტიპის IV_2 ჯგუფის ბანვილები საფთავრული ჰარალელების მიხედვით დათარიღებულია ძვ. წ. XI-X სს. /19, გვ. 124/. IV_3 ჯგუფის პირველი ვარიანტის სატევრები და ბანვილები დამახასიათებელი ჩანს აღმოსავლეთ ევროპის ზენოწელისათვის /14, გვ. 126/. ამ კულტურის გავრცელების არეალში ეფცევა არაგვის ხეობაც /17, გვ. 106-107; 18, გვ. 193-199; 19, გვ. 123/.

ამრიგად, განხილული ბანვილების არსებობის ქრონოლოგიური ჩარჩო ძვ. წ. XII ს-ის მეორე ნახევრით და IX ს-ით შეზღუდულია.

ბრინჯაოს წუბისპირები (სურ. II. 12, 22), ორივე ბასრამეკრული, ბასრაზე რელიეფური რგოლებით, რგოლებს შორის სანან

ნახვრეტებით. მსგავსი წუბისპირები ერთ-ერთი დამახასიათებელი ელემენტია ირან-აღაზნის აუზის ტერიტორიაზე გვიანბრინჯაოს ხანაში გავრცელებული მატერიალური კულტურისათვის - განსაკუთრებით კი მის აღრეულ ეტაპზე /18, გვ. 172/. ანალოგიური წუბისპირები აღმოჩენილია კახეთის საბარეგანებზე /17, ტაბ. IV/, ქართლში, საფთავროსა და თრელის ორმოსაბარეგანებში და სხვ. /3,

ნახ. 62, სურ. 639; ნახ. 64, სურ. 657; 2, გვ. 330/. ფაქტიურად ალბიზნელ შუბისპირებს ათარიღებენ ძვ. წ. XIV-IX სს, ან XIII-IX სს-ით /3, გვ. 143; 17, გვ. 100/.

ს. ჯიჯეთის წითელი კოდის ხევის № 1 ორმოსამარხში აღმოჩენილი ფახათი (სურ. II. 3) წარმოადგენდა გვიანბრინჯაოს ხანაში გავრცელებულ ერთ-ერთ სახეობას, ე. წ. "თავფაფრუნებული" ფახათების ტიპს. ფსკავსი ფახათები აღმოჩენილია გვიანბრინჯაოს ხანის ნთელ რიგ ძეგლებზე - თრელ-ზე, სანთავროზე და სხვ. /3, ნახ. 45, სურ. 486; ნახ. 53, სურ. 565/. ფახათების ეს ტიპი ძირითადად ძვ. წ. XIV-XII სს-თვის არის დამახასიათებელი, ოფვიათად კი ძვ. წ. IX საუკუნეშეც არსებობს /3, გვ. 143/.

№ 1 ორმოსამარხში აღმოჩენილი ბრინჯაოს ბეჭედი (სურ. II. 2) დამზადებულია ბრინჯაოს ნრეგვალგანივკვეთიანი ფავთულისაგან, რომელიც შეზდებ გაუბრტყელებიათ-გამოუფენიათ. ბეჭედი ბოლოებში წვრილდება. ბრინჯაოს ფავთულისაგან დამზადებული, ბეჭდებად გამოყენებული რგოლები დიდი რაოდენობით გვხვდება გვიანბრინჯაოს სამარხებში. ისინი ჩნდება გვიან-ბრინჯაოს ადრეულ საფეხურზე და განვითარებულ რკინის ხანაშიც განაგრძობენ არსებობას.

სოფ. ჯიჯეთში № 0 ორმოსამარხში აღმოჩენილი ბრინჯაოს ჯაჭვი (სურ. II.10) დამზადებულია ბრინჯაოს ფასიური ფავთულისაგან გაკეთებული თავგახსნილი რგოლების ერთიმეორეზე გადაბმის შედეგად. ფსკავსი ჯაჭვები დიდი რაოდენობით აღმოჩენილია ფეთრწყლების სამარხოვანზე /17, ტაბ. X-10; 12, ტაბ. X-9/. ბრინჯაოს ჯაჭვები ივრის ხეობაში გვხვდება რკინის ფართო ათვისების ხანის ძეგლებზეც /4, გვ. 10; ტაბ. XIX-88; XXXVI-276; XXXVI-276[1]/. ძვ. წ. II-I ათასწლეულების მიჯნაზე ბრინჯაოს ჯაჭვები მდ. ალაზნის ზემო დინების რეგიონისათვის ერთ-ერთი დამახასიათებელი ელემენტი ჩანს. ბრინჯაოს ჯაჭვები გამოიყენებოდა ქამრებად და პორტუპეებად /17, გვ. 101/.

• იორ-უჯარნის არქეოლოგიური ექსპედიციის მიერ დაზვერვების შედეგად მოპოვებული მასალის დათარიღებისას ჩვენთვის ანოსავალს წარმოადგენს ე. წ. "კარული" ტიპის მოლიანადსხმული, წვერნობრგვალებული ბრინჯაოს მახვილები, რომელთა ასაკიც საკმაოდ კარგად არის განსაზღვრული სანეცნიერო ლიტერატურაში და იგი ძვ. წ. XII ს-ის II ნახევარსა და X საუკუნეს მოიცავს.

ამრიგად, ს. ჯიჯეთის წითელი კოდის ხევის სამარხოვნიდან და ს. ვერინას სამარხიდან მოპოვებული მასალები თარიღდება გვიანბრინჯაო-ადრერკინის ხანით (ძვ. წ. XII ს. II ნახევარი - X ს.).

ლიტერატურა

1. აბრამიშვილი, რ. სამთავროს სამარეოვანზე აღმოჩენილი გვიანი ბრინჯაოს ხანისა და რკინის ფარული ათვისების ხანის ძეგლების დათარიღებისათვის. - ნუზეუნის ნოამბე, 1957, ტ. 19A და 21B.
2. აბრამიშვილი, რ. რკინის ათვისების საკითხისათვის აღმოსავლეთ საქართველოს ტერიტორიაზე. - ნუზეუნის ნოამბე, 1961, ტ. 22B.
3. აბრამიშვილი, რ., გიგუაშვილი, ნ., კახიანი, კ., ოქროპირიძე, ნ., ფუღთანიშვილი, ი., თრელის სამარეოვნის ძვ. წ. XIII-XII სს. სამარხები. - კრ.: თბილისი, თბ., 1978, ტ. I.
4. კობაიძე, ღ. ივრის ხეობის არქეოლოგიური ძეგლები, II, რკინის კალოს სამარეოვანი. თბ., 1978.
5. ლომთათიძე, გ. ბრინჯაოს საკეტრები და ბალთიები სამთავროს უძველეს სამარხებში. თბ., 1974.
6. ლომთათიძე, გ. არქეოლოგიური კვლევა-ძიება აღგეთისა და ივრის ხეობებში. თბ., 1969.
7. ლომთათიძე, გ. დლურები და ხელნაწერი ანგარიში. 1950, 1952.
8. ლომთათიძე, გ. უჯარნის არქეოლოგიური თხრის შედეგები. - ივ. ჯავახიშვილის სახ. ისტორიის ინსტიტუტის სამეცნიერო სესია ნაძღვნილი 1952 წლის საველე-არქეოლოგიური კვლევა-ძიების შედეგებისადმი. თბ., 1953.
9. ბუსხელიშვილი, დ. ციხე-ქალაქი უჯარნა. თბ., 1966.
10. ბუსხელიშვილი, დ. ციხე-ქალაქი უჯარნა (ისტორიულ-არქეოლოგიური გამოკვლევა). - დისერტაცია ისტორიულ მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად. თბ., 1956. ხელნაწერი ინახება ივ. ჯავახიშვილის სახ. ისტორიისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტში.
11. რამიშვილი, რ., ჯორბენაძე, ბ. ერწო-თიანეთის არქეოლოგიური ექსპედიციის საძიებო-საველე მუშაობის შედეგები. - მაცნე. ისტორიის... სერია, 1977, № 4.
12. რამიშვილი, რ., ჯორბენაძე, ბ., ერწო-თიანეთის არქეოლოგიური ექსპედიციის საძიებო-საველე მუშაობის შედეგები. - მაცნე. ისტორიის... სერია, 1978, № 1.
13. ჯორბენაძე, ბ. ივრის ხეობის არქეოლოგიური ძეგლები. IV. ერწო-თიანეთი ფუა საუკუნეებში. თბ., 1982.
14. ფიცხელაური, კ. ბრინჯაოს კახური ტიპის საკეტარი. - მასალები საქართველოს და კავკასიის არქეოლოგიისათვის. თბ., 1959, ტ. II.

15. ფიცხელაური, კ. ირო-ალაზნის აუზის ტერიტორიაზე ბრინჯაოს ხანის ძეგლები კულტურა. თბ., 1965.

16. ფიცხელაური, კ. ალბისავლეთ საქართველოს ტომთა ისტორიის ძიებანი ადრე პროტოფეოდალური (ძვ.წ.XV-VII სს.). თბ., 1973.

17. Пицхелаури К.Н. Итоги исследования памятников эпохи поздней бронзы-раннего железа. - Тр.Кахетской археолог.экспед.Тб., 1969, т.I.

18. Пицхелаури К.Н. Локализация археологических культур на территории Восточной Грузии. - Тр.Кахетской археолог.экспед. Тб.,1969, т.I.

19. Пицхелаури К.Н. Восточная Грузия в конце бронзового века. Тб.,1979.

20. Мирцхулава,Г.И., Мирцхулава,Н.Д.,Сонгулашвили,Г.Д. Работы археологической экспедиции Иорского ущелья.- ПАИ,1981 (1984).

21. Мирцхулава,Г.И.,Мирцхулава,Н.Д. Археологическая экспедиция Иорского ущелья. - ПАИ,1983 (1986).

МАТЕРИАЛЫ ПОЗДНЕБРОНЗОВО - РАННЕЖЕЛЕЗНОГО ПЕРИОДОВ ИЗ ИОРСКОГО УЩЕЛЬЯ

В.А.ДЖОРБЕНАДЗЕ, Г.К.ГОГОЧУРИ

В препринте изучены керамические и бронзовые изделия II половины XII-X вв. до н.э. выявленные в 1950 году в разрушенных погребениях в с.Джиджети (Тианетский р-он) и с.Верона (Сагареджойский р-он).

Materials of Late Bronze - Early Iron Age from Iori Valley

B.Jorbenadze, G.Gogochuri

The preprint deals with the ceramic and bronze ware of the second half of the 12th - 10th centuries B.C. found in the destroyed burials of the villages Chigheti (Tianeti region) and Verona (Sagaredjo region) in 1950.

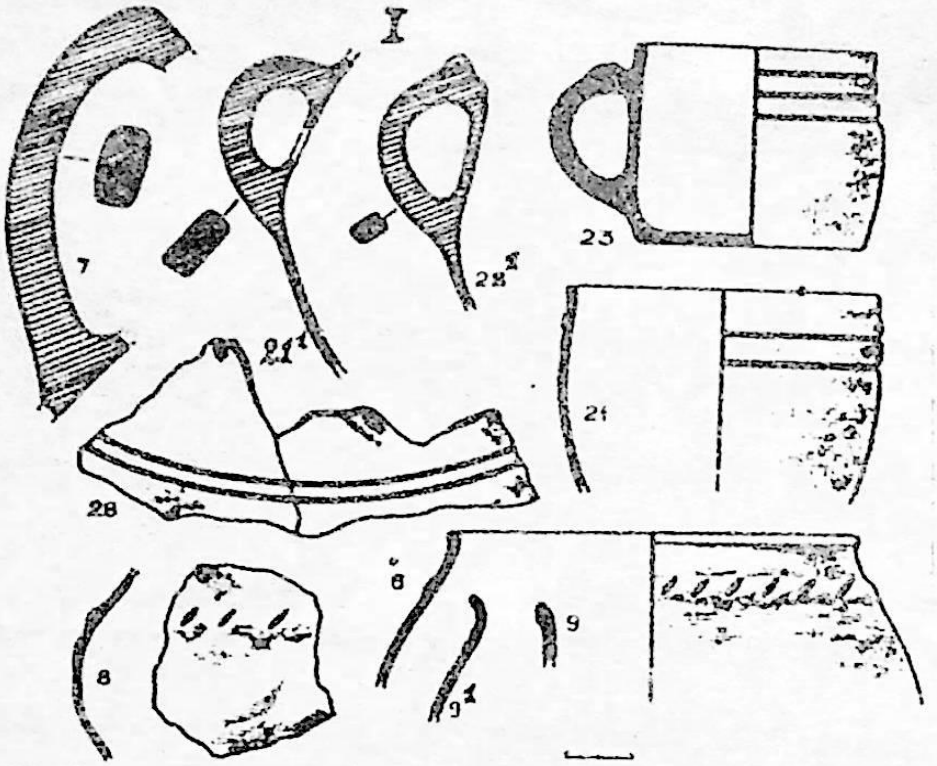
I
7
21
22
23
24
28
8
9

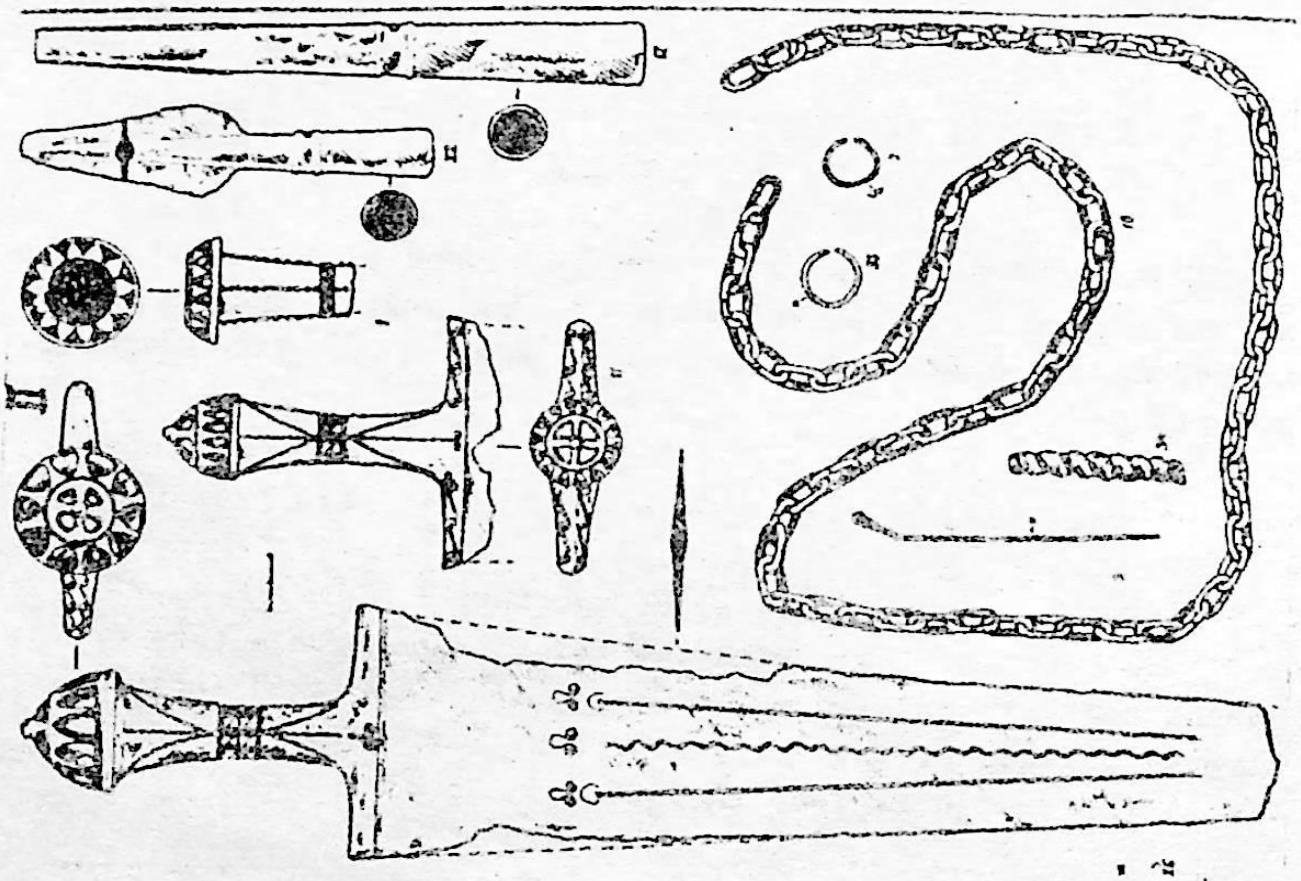
II

ბესარიონ ჯორბენაძე, გიორგი გოგოჭური

ფასი 20 კაპ.

შეკვეთა 543

ტირაჟი 200

საქართველოს მეცნ. აკადემიის სტამბა, თბილისი, 380060, კუტუზოვის ქ. 19

50 ngonhn

IVE
5047